

Judovica'daki kiplere göre alın-
maları.

- Türk Tarihinde
- Sani diller "
- Türkiye yalınları "

الجلسة الثالثة عشرة

الفهرس

- (١) الحاضرون من الأعضاء والزوار .
- (٢) المغتدرون .
- (٣) كلمة الأستاذ عباس محمود العقاد في تأييد الفقيه .
- (٤) كلمة الأستاذ ليون محرز في الشكر باسم أسرة الفقيه .
- (٥) تعقيب الأستاذ زكي المهندس رئيس الجلسة ورجائه
أمرة الفقيه نشر آثاره العلمية .

تأيين المرحوم الأستاذ حاييم ناحوم

في الساعة الحادية عشرة من صباح يوم الإثنين ٨ من رجب سنة ١٣٨٠ هـ الموافق ٢٦ من ديسمبر سنة ١٩٦٠م عقد المجمع جلسة علنية لتأيين المغفور له الأستاذ حاييم ناحوم عضو المجمع وقد شهد الجلسة من السادة الأعضاء الدكتور ابراهيم مدكور والدكتور أحمد بدوي والأستاذ أحمد حسن الزيات والدكتور أحمد عمار والأستاذ حامد عبد القادر والأستاذ زكي المهندس والأستاذ عباس محمود العقاد والدكتور عبد الحميد بدوي والأستاذ عزيز أباطة والدكتور علي توفيق شوشه والأستاذ علي عبد الرازق والأستاذ محمد خلف الله أحمد والأستاذ محمد شفيق غربال والأستاذ الشيخ محمد علي النجار والأستاذ محمد فريد أبو حديد والأستاذ محمود تيمور .

وكذلك شهد الجلسة الأمير مصطفى الشهابي عضو المجمع ورئيس المجمع الفرعي بدمشق .

واعتذر من التخلف السيد الأستاذ أحمد لطفي السيد رئيس المجمع والسيد الدكتور طه حسين نائب الرئيس لانحراف حالتهما الصحية .

Nafiz Paşa tarafından, *Mikrop. Emrâz-ı Umumiyyeden Emraz-ı İntaniye Kısmı* (İst., 1884) adıyla daha önce yayımlanan bölümü Türkçede konuyu derinlemesine işleyen ilk eserdir.

Bibl. Tahsin, *Tıbbiye*, II, 56, Gövsa; *Türk Meşhurları*, 272; F. Erden, *Türk Hekimleri Biyografisi*, İst., 1948, s. 296; T. Sağlam, *Nasıl Okudum?*, İst., 1959, s. 74; E. K. Unat, "Ölümünün 50'inci Yılında Muallim Müşir Dr. Nafiz Paşa'yı Hatırlayış", *Cerrahpaşa Tıp Bülteni*, c. 5, S. 12 (1979), s. 9-13.

NURAN YILDIRIM

NAHİL

Osmanlı döneminde gelin ve sünnet alaylarında görülen ağaç biçiminde, üzerleri balmumundan hayvan, yemiş, çiçek biçimleriyle bezenmiş, ayrıca yemiş, değerli taşlar, altın, gümüş yapraklar, ipek mendiller, mumlar, renkli ve yıldız kâğıtlarla süslü yapılar.

"Nahil", "nakl", "nakıl" biçimlerinde de söylenmiştir. Bu gelenek bugün de Anadolu'nun çeşitli yerlerinde değişik adlarla sürmektedir. Nahiller taşınıp götürüldükleri için "nahil-i revan" da denilmektedir. Nahilleri yapan sanatçılara "nahilbent" deniliyordu. Evliya Çelebi bu sanatçıların elli beş kişi olduklarını, dört yerinde çalıştıklarını, bu işyerlerinin Toska firmı başında, Tahtakale'de, nahilcibaşının işyerinin ise Odunkapısı'nda olduğunu yazar. Bu günlerin anısı İstanbul'da sokak adlarına yansımıştır. İstanbul'da nahil adını taşıyan üç sokak vardır. Bunların üçünde de nahil değişmiş nakil olmuştur. Bunlardan biri Talimhane'deki Nakil Sokağı, ötekiler Nakilbent Sokağı ile Nakilbent Hisarı Sokağı'dır ki her ikisi de Atmeydanı'nın(→) denize bakan güney yönündedir. Bu so-

kakların eskiden düğünlerin yapıldığı Atmeydanı'na yakın olması bir raslantı değildir, büyük bir olasılıkla burada nahil yapan sanatçıların işyerleri vardı.

Nahillerin kimi çok büyüktü, boyu 24 m'yi bulurdu. Üzerlerinde renkli balmumundan yedi top bulunur, bir piramit gibi yukarıya doğru inceler, tabanı 5-6 metre çapında olurdu. Bu büyüklüktekilerin dar sokaklardan geçirilebilmesi için evlerin tamamının ya da çıkıntılarının yıktırıldığını biliyoruz. Biçimi güveyin erkeklik gücünü, üzerindeki yemişler ise gelinin döl bolluğunu simgelemektedir. Kimi nahilin üzerinde bulunan yedi top ise, güveyin nişanlılıkta gelinin yedi yeri için verdiği yedi takı gibi gelinin bedeninin yedi bölgesini; alın, kulaklar, boyun, kol, gövde ve bacakları simgelemektedir. Kadın evlilikten sonra yalnız bu bölgelerde hareket edecek, bir başka deyişle dışarıyla ilişkisi olmayacaktır.

Kimi düğünlerde nahiller çok görkemli olmuştur. Örneğin 1524'te Makbul İbrahim Paşa'nın düğünündeki nahillardan biri 60.000, öteki 40.000 parçadan oluşmuştu. Bu parçalar içinde güller, toprak, çimenler, altı köşeli mühr-i Süleymanlar, havuzlar, havuzların kıyısında selviler, tavus kuşları, laleler, çiçekler, güller, sümbüller, çiğdemler, menekşeler, karanfiller, süsener, nergisler, şakayıklar, ağaç dallarında dudular, kumrular, turunçlar, narlar, elmalar, armutlar, ayvalar, huma kuşları, deniz yaratıklarının tasvirleri, kaleler, tüfekler, filler, kılıçlar, develer, ankalar, leylekler, maymunlar, aslanlar, atmacalar, doğanlar, çakırlar, Semendire Kalesi, kule ve duvarları vb bulunuyordu.

Bibl. And, *Şenlikler*, 207-226; M. And, "Osmanlı Düğünlerinde Nahiller", *Hayat Tarih Dergisi*, S. 12 (Ocak 1969); ay. "Düğünlerle İlgili Eski Bir Türk Sanatı: Nahil", *Kültür ve Sanat*, S. 2 (Nisan 1989).

METİN AND

NAHUM, HAİM

(1873, Manisa - 1960, Kabire) Hahambaşı, siyaset adamı.

Babası küçük bir memurdu. Genç yaşta büyükbabasıyla Filistin'e giderek İbrani ve Arapça öğrendi. Ülkeye döndüğünde arzusu İstanbul'da İslam hukuku ve diplomatik eğitimi görmektir. Ailesinin maddi olanakları yeterli olmadığından 1891'de Alliance Israélite Universelle kuruluşuna başvurarak; hukuk, teoloji ve diplomatik öğrenimi görmek için yardım istedi. İsteği kabul edilen Nahum, 1893-1897 arasında Paris Ruhani Okulu'nda eğitim gördü. 1897'de haham tayin edilmeden 1895'te Teoloji Yüksek Okulu'ndan; 1896'da ise yaşayan Doğu dillerinden edebi Arapça ve Farsça bölümlerinden-diploma almayı başardı. Aynı yıllarda Paris'teki Yahudi okullarında ders verdi. Paris'te bulunduğu süre sürgündeki Jön Türklerin çevresine katıldı. Kurmuş olduğu ilişkiler, İstanbul'a döndüğünde politik yaşamında büyük yararlar sağladı.

Nahum 1897'de İstanbul'a dönüşünde Ruhani Okulu'nda ders vermeye baş-

ladı. Aynı zamanda hahambaşılığın yönetiminde de görev aldı. Çalışmaları, Alliance tarafından desteklenen Nahum 1898'de Bulgaristan, 1902'de ise Roma hahambaşılığına aday gösterildiyse de seçilemedi. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanıyla görevinden istifa eden Moşe Levi'nin(→) yerine hahambaşı seçilen Haim Naum bu görevini 1919'a kadar sürdürdü. Seçimler sırasında Alliance ve yandaşlarının politik yönü zayıf ve silik bir kişiliğe sahip kayınpederi Abraham Danon'u desteklemiş olmaları, Nahum'un hahambaşı seçilmesini engellememiştir.

Haim Nahum

G. Silvain.

Images et traditions juives.
Paris, 1980

Haim Nahum'un hahambaşı seçilmesi Osmanlı Yahudileri tarafından coşkuyla karşılandı. Osmanlı topraklarında ve Doğu'daki çoğu hahamin dindarlıklarının bağnazlık mertebesine ulaştığı bir ortamda seçilen Nahum görevinde başarı elde edebilmek için o dönemde bağnazlıkla savaşan en önemli Yahudi kuruluşu Alliance'dan destek aldı. Böylece Türk Yahudilerinin tarihinde Fransız cephesi ve Alliance. Alman cephesi ve Hilfsverein karşısında önemli bir zafer elde etmiş oldu.

Görevde bulunduğu süre zarfında özellikle Alliance karşıtı Yahudi Cemaati Konseyi üyelerinin engelleriyle karşı karşıya kaldı. Siyonizmi benimseyen ve Osmanlı İmparatorluğu'nun o günkü zor koşullarında Filistin'de Yahudilerin bağımsız bir yönetimle yaşamalarına karşı olan Hahambaşı Nahum, tüm görev süresi boyunca bir Yahudi devleti fikrini savunan Siyonist Yahudi liderlerle Osmanlı yetkilileri arasında iletişimi sağlamaya çalıştı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun en zor ve en hassas döneminde görev yapan Nahum, Fransa'ya ve Fransız kültürüne olan yakınlığıyla bilinmesine rağmen cemaatinin ve ülkesinin menfaatleri için Amerikan diplomatik çevrelerine de girmeyi başarmıştır. 1909-1917 arasında Amerika Birleşik Devletleri'nin üç Yahudi büyükelçiyi İstanbul'a atamasının, Nahum'un bu ülke diplomatik çevreleriyle kurmuş olduğu iyi ilişkilerin bir neticesi olduğu bilinmektedir. Bu ilişkiler Osmanlı yönetiminin dikkatini çekti. Nahum'un Amerika büyükelçisi olarak tayin edilmesi birkaç kez gündeme geldiyse de bu gerçekleşmedi. Nahum'un hahambaşılık görevi öncesinde, sırasında ve sonrasında sarayla ve hükümet yetkilileriyle kurmuş olduğu ilişkiler 1910'da kendisine mebusluk teklif edil-

Levni'nin çizimiyle 1720 şenliğindeki dev nahiller, *İstanbul'un İslam Tarihi*, Metin And arşivi

Ankara - 2000

BEŞİNCİ BÖLÜM
CUMHURİYET'E GEÇİŞ SÜRECİNDE
GAYRİMÜSLİMLER

I. OSMANLI DEVLETİ'NDE YAHUDİLER VE SON

HAHAMBASI HAYİM NAHUM EFENDİ*

A. OSMANLI DEVLETİ'NDE YAHUDİLERİN
YERLEŞMESİ VE SOSYO - EKONOMİK
DURUMLARI

Türkler Anadolu'ya geldiklerinde, burada eskiden beri yaşayan Yahudilerle karşılaşmışlardır. Anadolu'da Yahudi sayısı çok az olduğundan veya Türkler ile Bizans arasındaki savaşlar esnasında kaçmış olduklarından dolayı⁴⁰⁵ Yahudiler o dönemlerde fazla etkili olmamışlardır.

Osmanlı padişahları, yeni fethettikleri toprakların canlandırılması için ayırım yapmadan, savaş esnasında kaçmış olan insanları iskan için geri çağırdılar. Fethedildiği esnada tamamen boşalmış olan Bursa'ya, Orhan Bey'in çıkardığı davet üzerine, özellikle Şam Yahudileri ve Bizans İmparatorluğu'nun çeşitli yerlerinde yaşayan Yahudiler'den bir çoğu göç ederek yerleşmişlerdir. Bursa'da Yahudi nüfusu artınca, onların ibadet etmeleri için bir sinagog ihtiyacı hasıl olmuştur. Orhan Bey, bir fermanla sinagog yapılmasına izin vermiş ve bunun üzerine Bursa'da bir

* Bu araştırma, 9-12 Nisan 2000 tarihlerinde İstanbul'da yapılan "Türk-İsrail Ortak Askeri Tarih Semineri"ne sunulan bildirinin bazı bölümlerini içermektedir.

⁴⁰⁵ M. Sevilla-Sharon, *Türkiye Yahudileri*, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 31.

77574
202

HAIM NAHUM

*A Sephardic Chief Rabbi
in Politics, 1892–1923*

Edited with an Introduction by
Esther Benbassa

Translated from the French by
Miriam Kochan

The University of Alabama Press

Tuscaloosa and London

1995

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	99394
Tas. No:	700 22 HAA

٤٠ - حاييم ناحوم

(١٨٧٣ - ١٩٦٠)

ولد المرحوم الأستاذ حاييم ناحوم بقرية مغنيسيا على مقربة من أزمير سنة ١٨٧٣ ، وتخرج من مدارسها وهو في الثامنة عشرة من عمره ، فانتقل إلى إستانبول للدرس الفقه الإسلامي بكلية الحقوق ، ثم غادرها إلى باريس فتنحصر في دراسة الأديان وبحوث اللغة بالسربون ، واهتم باللغات الشرقية الحية . عاد إلى وطنه وهو في الرابعة والعشرين من عمره بعد أن استوفى بغيته من هذه الدراسات فعيّن بالمدرسة الإسرائيلية العليا أستاذاً لفقه التلمود وفن الخطابة ، وندب للتدريس بكلية الحربية للمدفعية والاستحكامات .

وقام برحلة علمية واسعة إلى بلاد الحبشة لتحقيق بعض المصطلحات القديمة . والدوقوف على لهجات قبيلة (الفلاشا) ، ثم عاد إلى إستانبول . وكان الدستور قد أعلن ، فاختر حاخاما للطائفة الموسوية في بلاد الدولة العثمانية . وتوالت أعماله الأدبية . فكتب عن حياة الرئيس داوود بن إبراهيم ابن موسى بن ميمون ، وعن تاريخ يهود الإسكندرية في عصر الفاطميين والأيوبيين . ووجه كثيراً من المحققين والمؤلفين في هذا النطاق مثل تاريخ يوسف الصديق كما ورد في الآثار العربية للأستاذ يوسف ليوفتشي .

ثم عين حبرا لليهود في مصر ، وقد تجنس بالجنسية المصرية سنة ١٩٢٩ ، وفي سنة ١٩٣٣ كان من الرعيل الأول الذي أسس به مجمع اللغة العربية . وقد كان ذا حظ وافر من معرفة اللغات : كان يعرف الفرنسية والإسبانية والتركية والعربية والحبشية ، ويلم ببعض لغات أخرى أوربية وشرقية . وقد أفاده ذلك كثيراً في بحوثه عن أصول الكلمات .

ومن اللجان الجمعية التي اشترك فيها :

١ - لجنة لبحث المصطلحات العسكرية ،

٢ - لجنة اللهجات ونشر النصوص القديمة ،

٣ - لجنة العلوم الاجتماعية والفلسفة ،

٤ - لجنة الأصول .

ومن البحوث التي ألقاها بحث عن كلمتي المن والسكوى (أقيمت في د ٢٠ جلسة ٢ للمجلس)

وقد قال عنه الأستاذ عباس العقاد يوم تأبينه :

« ان الزميل الراحل قد صحب الجميع بهذا العلم ، وبهذا الخلق ، منذ بدأ المجمع حياته قبل نيف وثلاثين سنة ، وكان قلوة في أدب الزمالة وحق العلم وديدن المثابرة . » (مجلة المجمع ج ١٥ / ١٣٥)

was included in a district whose capital was Haran, near which it was apparently situated. Although the sources, as well as the archaeological survey conducted in the region of Haran, do not help to fix the exact site of Nahor, it is to be located at an important junction on the caravan route.

Bibliography: ON NAHOR AND THE SONS OF NAHOR: G. May, in: *JBL*, 60 (1941), 123-6; B. Meisler (Mazar), in: *Zion*, 11 (1946), 1-16; R. de Vaux, in: *RB*, 55 (1948), 323-4; 72 (1965), 10; N. Schneider, in: *Biblica*, 33 (1952), 519-22; J. P. Hyatt, in: *VT*, 5 (1955), 130-6; A. Malamat, in: *BIES*, 20 (1956), 71-72; idem, in: *Sefer Y. F. Baer* (1961), 1-7; idem, in: *Compte rendu. XVe Rencontre assyrienne internationale* (1966), 129ff.; idem, in: *EM*, 5 (1968), 805-7; K. T. Andersen, in: *Studia Theologica*, 16 (1962), 170ff.; E. A. Speiser, in: A. Altman (ed.), *Biblical and Other Studies* (1963) 15-28; U. Cassuto, *Commentary on the Book of Exodus* (1964), 252. ON THE CITY OF NAHOR: W. F. Albright, in: *BASOR*, 67 (1937), 27; 78 (1940), 29-30; J. Lewy, in: *Orientalia*, 21 (1952), 272ff., 280ff.; A. Goetze, in: *JCS*, 7 (1953), 67; J. Bottéro and A. Finet, *Archives royales de Mari*, 5 (1954), 130, s.v. *Nahur*; E. Weidner, in: *AFO*, 17 (1955-56), 45-46; M. Falkner, *ibid.*, 18 (1957), 20; F. J. Kupfer, *Les nomades en Mésopotamie...* (1957), s.v. *Nahur*; F. M. Tocci, *La Siria nell'età di Mari* (1960), s.v. *Nahur*; M. Birot, in: *Archives royales de Mari*, 9 (1960), 91; G. Dossin, et al., *ibid.*, 13 (1964), 81-82, 149; A. Finet, in: *Revue d'assyriologie et d'archéologie orientale*, 60 (1966), 17ff.; A. Malamat, in: *EM*, 5 (1968), 807-8.

[Ed.]

NAHOUM, HAIM (1872-1960), chief rabbi of Istanbul and Cairo. Born in Manisa, Turkey, Nahoum moved to Tiberias with his family and received his elementary education there. He then went to Smyrna, Turkey, where he was graduated from government high school, and then to Istanbul, where he studied law. Between 1893 and 1897 he studied at the rabbinical seminary in Paris, where he was ordained, and at the Higher Seminary for Semitic Languages of the Collège de France. When he returned to Istanbul, Nahoum was appointed secretary-general of the community committee and deputy director of the rabbinical seminary founded in 1898 by his father-in-law, R. Abraham Daḥon. At the same time, he received a government appointment as history teacher in the Turkish Military Academy. At that time, he became acquainted with the "Young Turks" who were exiled in Paris, and when they seized power in the Ottoman Empire in 1908 they appointed him chief rabbi of the Empire. In this position, Nahoum successfully intervened in favor of Jews in various localities of the Empire, especially in assuring government protection for them during World War I (it seems that it was due to him that the project of expelling the Jews from Jerusalem was averted). After the defeat of the Ottoman Empire and the removal of the "Young Turks" from power, Nahoum left Constantinople for Paris in 1920. In 1925 he was elected chief rabbi of Cairo, a post he held until his death. In June 1931 the king of Egypt appointed Nahoum a member of the Egyptian senate, and in 1933 he was appointed a member of the Arabic Language Academy in Cairo. He was also awarded many honors by the governments of Turkey, Egypt, France, Austria-Hungary, and Ethiopia. Proficient in many languages, he engaged in research on the history of Egyptian Jewry. He also published—with a French translation, notes, and a glossary of Turkish terms—a collection of 1,064 firmans (decrees by the sultan) that had been sent to the rulers of Egypt between 1597 and 1904. This work is entitled *Recueil de firmans impériaux* (1934).

Bibliography: *The Muslim World* (Hartford, Conn.), 51 (1961), 233-4; M. Fargeon, *Les Juifs en Egypte* (1938), 202-3; M. D. Gaon, *Yehudei ha-Mizrah be-Erez Yisrael*, 2 (1938), 461, 736; H. Rabbi Abraham, in: *Haaretz* (Dec. 16, 1960), 12; Nathan in: *JJSO*, 6 (1964), no. 2, 172, 187; A. Galanté, *Histoire des Juifs d'Anatolie*, 2 (1939), 98.

[H.J.C.]

NAHRAI BEN NISSIM (11th century), community leader of the Iraqi Jews in Cairo. Nahrai, who was originally from *Kairouan, settled in Egypt where he became a wealthy merchant. He maintained commercial ties with several countries and specialized in the export of such precious goods as spices, pearls, and indigo to Tunisia and Sicily. However, he was also a scholar with halakhic experience and religious and legal questions were addressed to him. He was referred to as "The eminent Rabbi, the greatest of the yeshivah." He is mentioned in documents dated between 1048-95. Nearly 200 letters addressed to him were found in the *genizah* of Fostat; there are certainly only a part of his original archives.

Bibliography: Mann, Egypt, index: Starr, in: *Zion*, 1 (1935/36), 436-53; Strauss, *ibid.*, 7 (1941/42), 151-5; M. Michael, *The Archives of Nahrai b. Nissim* (1965, thesis, Hebrew University); S. D. Goitein, *Studies in Islamic History and Institutions* (1966), 287, 295, 321; idem, *A Mediterranean Society* (1967), index: idem, in: *Tarbiz*, 36 (1966/67), 59ff. [E.A.]

NAHRAWĀN, town in Iraq, E. of Baghdad. Nahrawān was a flourishing town during the time of the Abbasid caliphs (8th and 9th centuries) because the main highway to Persia passed through the town, crossing the Nahrawān canal at this point. At this time it had a large Jewish community, some of whose members were said to have come there from Egypt. The Nahrawān community belonged to the "domain" of the exilarch. To judge by the large income that the exilarch derived from the Nahrawān community (and from Jews living in its vicinity), according to Nathan ha-Bavli the community must have been of considerable size. In the first half of the tenth century a blind scholar from Nahrawān, R. *Nissi (Nissim) al-Nahrawāni was *resh kallah* at one of the academies. He brought about a reconciliation between the exilarch David b. Zakkai and the head of the Pumbedita academy. R. Nissi subsequently became one of the exilarch's advisers. In the late Middle Ages the caravans to Persia changed their route and as a result Nahrawān fell into decay.

Bibliography: Neubauer, *Chronicles*, 2 (1893), 79-80, 85; A. E. Harkavy, *Zikaron la-Rishonim ve-gam la-Aharonim*, 1 (1887), 141, no. 285; G. Le Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate* (1930), 61; Mann, in: *Tarbiz*, 5 (1934), 154-5. [E.A.]

NAHSHON (Heb. נֶחֱשׁוֹן: "little (?) serpent"), son of Amminadab (Ex. 6:23; Num. 2:3, et al.). Nahshon was chieftain of the tribe of Judah (Num. 2:3) which consisted of 74,600 men (Num. 2:3-4; 10:14). He assisted Moses in taking a census of the community (Num. 1:7). He was the first to present his offering at the dedication of the Tabernacle (Num. 7:12-17) and the first to proceed in the desert marches (Num. 10:14). Elisheba, his sister, married Aaron (Ex. 6:23). He was the descendant of *Perez, the son of Judah and Tamar, and his son Salmah (Ruth 4:20; Salmon, 4:21; Salma, I Chron. 2:11) was the father of Boaz. King David was thus one of his descendants. [Ed.]

In the Aggadah. According to a well-known *aggadah*, Nahshon was the only one among the Israelites on reaching the Red Sea to obey the command of Moses to descend into the waters and courageously enter the waves, trusting that the promised miracle would occur and the sea be parted. The members of the tribe of Judah followed their leader's example (Mekh., Be-Shallah 5; Sot. 37a). This version of the story is attributed to Tarfon (early second century).

According to an opposing version, all the tribes were eager to obey the command and competed among themselves, who was to be the first; eventually, the tribe of Benjamin jumped first into the water, but the tribe of Judah, infuriated by Benjamin's success, attacked them with stones (Mekh. loc. cit.; Sot. 36b). Benjamin's reward for being the first to descend into the sea was

Enc. Judaica, c. XII.